

Vem tar över anhörigas insatser för äldre?

20 procent av den svenska befolkningen är redan idag över 65 år och det är den åldersgrupp som under de kommande tio åren kommer att öka mest. Den åldersgrupp som förväntas stå för den allra största ökningen är personer över 80 år. Vid årsslutet 2019 utgjordes de av 536 306 personer, motsvarande fem procent av befolkningen.

Den naturliga följden av en åldrande befolkning hade varit att äldreomsorgen haft en motsvarande utbyggnad. Detta är dock inte är fallet. Vi har i stället under lång tid sett en systematisk nedmontering av äldreomsorgen, där antalet platser på särskilda boenden under de två gångna decennierna minskat med en tredjedel.

Hemtjänsten har inte haft en utbyggnad som motsvarar det vakuum som uppstått med det minskande antalet platser på äldreboenden. I dagens Sverige bor närmare nio av tio personer över 80 år kvar i det egna hemmet, samtidigt har endast en femtedel av personerna i den åldersgruppen idag hjälp av hemtjänsten.

Inget av ovanstående är ny information, det är offentlig statistik från våra myndigheter. Trots detta verkar regeringen i spåren av Covid-19 blivit tagna på sängen då äldreomsorgens brister blottlagts. Media rapporterar nu en mycket ansträngd situation om anställda inom hemtjänsten, som kämpar utifrån bästa förmåga, för att vårda äldre och skapa en så trygg tillvaro som möjligt. Ibland med bristande kompetens inom såväl äldreomsorg som vårdhygien samt utan det (under)stöd som anhöriga i vanliga fall står för.

Viktigt är att förstå att insatser som barn, barnbarn men även grannar och vänner gör för de äldre som fortfarande bor kvar

hemma långt ifrån enbart handlar om veckohandling. Det handlar inte bara om att fika, även om det är viktigt i sig för äldres livskvalitet. Deras insatser rör allt från att betala räkningar, ledsaga vid besök i sjukvården, tvätt och städ till att sköta personlig hygien. Insatser som man förväntar sig skulle utföras av hemtjänsten, förutsatt att den äldre har hemtjänst. Anhörigas insatser handlar även om att ge tröst, stöd och att lyssna, något som hemtjänsten idag sällan har tid för då de arbetar med stämpelklocka.

Den svenska äldreomsorgen har länge varit en omöjlig ekvation, där anhörigas insatser har fått komplettera eller helt och hållet ersätta bristen på hemtjänst och platser på äldreboenden. Den omöjliga ekvationen blir med de restriktioner som införts till följd av Covid-19 allt mer olösbar. Vem ska ge äldre den vård och det stöd de behöver, då anhöriga ska hålla sig på behörigt avstånd och de kommunala insatserna inte räcker till?

Under rådande pandemi ser vi att äldreomsorgen åter har kommit högt upp på den politiska agendan, något som annars bara sker varannan palmsöndag. Regering och opposition skyller på varandra för den utveckling vi har haft, och utlovar mer resurser till den kommunala äldreomsorgen. Samtidigt är anhöriga åter förpassade till periferin, trots den aviserade anhörigstrategin.

Det är inte läge under denna kris att försöka åtgärda vad över 20 år av nedskärningar lett till, en situation som både regering och oppositionspartierna bär gemensamt ansvar för. Socialminister Lena Hallengren måste tillsammans med oppositionspartierna så snart Covid-19 krisen passerat, sätta sig ner och gemensamt bygga upp vad som under lång tid raserats. För att finna en väg framåt måste således borgfred kvarstå i äldreomsorgsfrågan. Med inbjudna forskare på äldreområdet och anhörigorganisationer kan vi möjliggöra en äldreomsorg förankrad i evidensbaserad praktik.

Vi menar att en riktad anhörigstrategi kan vara ett led för att anhörigas insatser ska få legitimitet, förutsatt att den lyfter in den viktiga roll anhöriga har i den svenska äldreomsorgen. Inte enbart att de är den osynliga lösningen på en omöjlig ekvation.

Marcus Falk Johansson, doktorand i Vårdvetenskap, Högskolan Dalarna & Nationella Forskarskolan om Äldre och Hälsa (SWEAH).

Lena Marmstål Hammar, docent i Vårdvetenskap, Högskolan Dalarna & Mälardalens Högskola

Martina Summer Meranius, docent i Vårdvetenskap, Mälardalens Högskola